Curiosas recetas médicas en un manuscrito petropolitano de origen hebraicocatalán (siglos XIV-XV). Textos y traducción.

José Ramón Magdalena Nom de Déu – Universitat de Barcelona

Con ocasión del muy bien merecido homenaje a mi docto compañero, maestro y colega (y sin embargo, gran amigo) Dr. Gregorio del Olmo Lete, no se me ocurre más oportuna colaboración que la de ofrecerle toda una serie de sutiles y gentiles avisos y remedios extraídos de un remoto (tanto por su antigüedad como por su ubicación geográfica) manuscrito hebraicocatalán, que acaso le evoque épocas pretéritas e investigaciones en común.

El caso es que, entre los ricos fondos de manuscritos hebreos custodiados en la Biblioteca Nacional de Rusia, en San Petersburgo, llamó poderosamente mi atención el Ms. HEBR-I, 338 (Firkovitch, primera serie) por contener una curiosa e interesante colectánea de *ʿaqrabadīn*[1] de origen catalán, tema del que, como dije antes, el homenajeado y yo nos habíamos ocupado en anterior ocasión, publicando los resultados de nuestra investigación en otro lugar[2].

El manuscrito en cuestión está formado por 43 folios de 145 x 215 mm, la caja de escritura es 90 x 16 mm. y 24 líneas por folio. El soporte, tanto pergamino como papel, se encuentra en bastante buen estado de conservación, si bien a veces aparecen manchas de humedad y los ataques de la polilla. El tipo de letra es la típica semicursiva *maša'it* o libraria de la zona oriental de Sefarad (Cataluña - Rosellón) de los siglos XIV-XV. Contiene copiosas notas marginales de diversas manos (indicativo del múltiple y espero que buen uso) y la tinta es vegetal, de color marrón, muy buena. Hay que advertir la ausencia de marcas de agua en el papel.

1. Esta voz viene del persa, cf. F. Steingass, *A Persian-English Dictionary*, London – Henley – Boston, Sixth Impression 1977, s.v. qarābādīn, qarābāzīn, Compound medicines; antidotes; an antidote; pharmacopaeia.
2. "Documento hebreo-catalán de farmacopea medieval", *Anuario de Filología* 6 (1980) 159-187.

La estructura codicólogica del manuscrito es la siguiente:

Folios 1 - 2, sueltos, de pergamino.

Folios 3 - 4 forman binión suelto de papel.

Folios 5 - 8 cuaterno de papel.

Folios 9 - 11, sueltos, de papel.

[Folio 12 es intrusión, ajeno al ms.].

Folios 13 - 14, binión en pergamino. El folio 14 esta cortado en vertical, por la mitad, mide 210 x 80 mm.

Folios 15 a 18, sueltos, de papel.

Folios 19 - 28, cuadernillo de papel excepto folios 22 - 23 que son pergamino. El folio 23 sufrió una mutilación en su parte inferior izquierda antes de servir como soporte escrituario, ya que el texto está completo y adaptado a la topografía de la superficie del pergamino.

Folios 29 - 30, pergamino. El folio 30 sufrió una mutilación en su parte inferior antes de servir como soporte escrituario. El texto está completo.

Folios 31 - 43, papel, excepto los folios 37 y 38, en pergamino y sueltos, el primero con sendas mutilaciones en los márgenes inferior e izquierdo. Los folios 31 y 43, sueltos.

Ofrezco a continuación un selecto elenco de los más curiosos remedios y recetas contenidos en el manuscrito. La lengua base en la redacción de este tipo de "literatura de listas" es el hebreo medieval –muy elemental y con abundantes errores de sintaxis y ortografía[3]– acompañado de una compleja taracea léxica de arabismos, latinismos, helenismos y romancismos aljamiados que nombran directamente la oportuna "realia". Los romancismos detectados en este caso son auténticos catalanismos, de los que daré cumplida cuenta (Dios mediante y con permiso de la autoridad) en un segundo y amenazador trabajo o "glosario de voces no hebreas" del texto.

Compare –si procede– el sufrido lector algunas de las curiosas recetas del antiguo manuscrito hebraicocatalán con las que la vieja alcahueta proponía al rijoso arcipreste:

1334
Muchos de letuarios les dan las deveses:
diaçitrón, codonate é letuario de nueces,
otros de más quantía de çinorias rreheses,
enbían unas é otras cada día a rreveses.

1335
Cominad', alexandría, con el buen. diagragante,
diarrodón abbatis con el fino gengibrante,
miel rrosado, diacymino, diantoso va delante,
e la rrosata novela, que deviera nonbrar ante.

3. Son frecuentes, por ejemplo, los cambios de las consonantes guturales y el arbitrario empleo de algunas "matres lectionis".

1336
Adragea, alfenique con el estomaticón
e la galioferata con diamargaritón,
Triasándalos muy fino con diasaturión,
que es para doñear preçioso é noble don.

1337
Sabed que tod' açúcar ally anda baldonado:
Polvo, terrón é cándy é mucho del rrosado,
Açúcar de confites é mucho del violado,
de muchas otras guisas, que ya he olvidado.

Juan Ruiz, arcipreste de Hita, Libro de Buen Amor.
(De cómo Trotaconventos aconsejó al arçipreste que amase alguna monja é de lo que le contesçió con ella).

folio 1

אבק
מועיל לכל אברי
הגוף קח רקליציא ב׳ אשקרי׳ פליטרי קושט
זנגביל ציטובר אפי רמון חרוך פוליפודי
5- אשפיק נרדי אוזמי זרע שומר וארישיל שדר
שרריגא אניץ שֵׁנִי בורגיש מכל א׳ דרכ׳ טים
אפטים לושטיק ג׳ קפלי מ׳ אשקר׳ פלפל
רוך ושחור אוקי׳ קנילא מלח חרוכה חצי אוק׳
מ׳ אבפורבי. דרכ׳ וחצי זרע רודא ד׳ אשקר׳
10- כל אלה תשחוק לאבק ותרגילנו בכל מאכליך והוא
מעולה מאד ומפלא לרחות כל חולי סוף דבר
הוא מועיל לכול הגוף אשראב אציטוש
אנטוס

קח ועשה קח קפלישונריש
פוליטריק לשון איל צטרק שורש שומר אירישל
15- ד׳ זרעים קרים כל זה כשהוא מנוקה יושם במרוב/ה\
ויכתש מעט ואחר יושם בכלי עם מים על האש וע׳
ועוד יושם בו זרע פפאוור וכורטולייגש לייטוגא
אשקריולא ורדים ויאוליש רקלציא ותרתיח הכל
ושמור שלא ישפוך וכשיהיה נרתח כפי ראות ע׳
20- עיניך סננהו ואחר כך קח הסוכרי ושים במרוכה
עד דק וקח חלבון הביצים ושים עם הסוכרי וכתוש
עוד עד שיהיה בלול כאחד ואחר שים שם המרק מע/ט\
מעט עד שיהיה מעורב הכל והחזירהו בכלי שיהיה
רחק על האש וירתח הכל מעט מעט בנחת כדי

folio 1 verso

שלא ישבר הקצף שיעלה עד שישוב למרת אישר/וב\
ואחר תעבירהו בנחת פעם אחרת בנחת כדי
שיהיה צלול ולא תסחט אותו הקצף ואחר שים
שם יין רמונים כפי ראות עיניך ושים בכלי והרתיח/הו\
5- עוד מעט והסר קצפו או עבור פעם אחרת ונשלם

folio 1

Polvo
útil para todas las partes del
cuerpo. Toma regalíssia, 2 escari[oles], pelitre, cost,
gengibre, sitúber, api, granada quemada, polipodi,
5- asafic errante, uzmí, semilla de hinojo y aritjell,
sederiŷa, anís, dos borrages, de cada una un adarme, tim,
epítim, lústic, 3 capili, un peso de escar[ioles]. Pimienta
fina y negra [una] onza, canela, sal tostada media onza,
un peso de euforbi, un adarme y medio de semilla de ruda, 4 escar[ioles].
10- Todo ello hazlo polvo y acostumbra tomarlo en todas tus comidas y es
muy efectivo y maravilloso para combatir todas las enfermedades. En fin,
es útil para todo el cuerpo. Jarabe a situs antus,

Toma y haz toma capiliveneris,
polítric, lengua de cordero, estorac, raíz de hinojo, aritjell
15- las 4 semillas frías, cuando todo ello esté limpio se pone en el mortero
y se maja un poco, luego se pone al fuego en un recipiente con agua
y se añade, además, una semilla de papàver y bordolagues, lletuga
escariola, rosas, violes, regalíssia y todo se hará hervir,
y cuida que no se vierta y cuando esté hervido, según tu
20- criterio, lo cuelas y luego toma el sucre y ponlo en el mortero
hasta [hacerlo] fino, y toma clara de huevos y ponla con el sucre y májalas
hasta que esté totalmente revuelto y luego agrega allí el caldo, poco
a poco, hasta que esté todo ligado y vuélvelo a poner en un recipiente que esté
alejado del fuego y todo hervirá poco a poco, en reposo, para

folio 1 verso

que no se rompa la espuma que suba, hasta que se torne a la medida de jarabe
y después trasvásalo otra vez, en reposo, para que
quede claro y no se exprima dicha espuma, y después añade
allí vino de granadas, según tu criterio, y de nuevo en el recipiente, hiérvelo
5- otra vez un poco y desaparecera su espuma, o vuelve a repetir[lo] otra vez y se termina.

folio 14 verso

רפואה להרבו/ת\
הזרע והאות
המשגל האכילוהו מ׳
מרקחת דיאשיטריאון ו׳
5- ואשטומטיקון ומרקחת
ייניבירט קונדיט ותמיד
שומק שלויא גבנה ריש
תרדל אשפרגי פניקבט
זרעונים בצל פורש
10- פולים רג שג׳ט זכר
לזכר ההפך כל אלה טובי/ם\
להרבות הזרע ולעורר תא׳
תאות המשגל. עא׳ למי
שאינו יכול. טול אבר של
15- צבי ושרפהו עד שיעשה
אפר ושמהו במים ותן לו
לשתות ומיד יכול לשמש
עא׳ למי שאינו יכול לה׳
להדבק עים אשתו
20- עשה חור על פתח הבית
וקח העץ שיצא מן החור
ושים על הנהלים ויעשו
אותו ואותה ביחד ומיד

folio 15

ומיד ישכב עא׳ קח ג׳ גבנים ושימם
זה על זה תוך ספל נקוב ושים תחת הספל כוס
ותנקוב הג׳ גבינים עם טרבילה ויהיו בכוס מי/ם\
פושרים ויפל שם מה שינקוב מהגבינים ובחור
5- הספל ויקבל הכל בכלי כן תעשה ג׳ פעמים והשק/ה\
לאיש מיד ב״ה ואלו השמות כתוב עליהם על ה׳
העליון ! אסתנתא ! סחף ! וקוטלם ! ועל האמצעי
! עשת ! אותו ! אחי ! ועל ! ועל התחתון
! אבן ! אי ! אבי ! קיטי !
10- רפואות לבטל הזרע
והאות המשגל יתמיר חומץ ושרדי/ג׳א\
עא׳ אם ישתין על נחש מת לא יזרע לעולם
עא׳ לקרר גלח כומר או כל אדם. האכילוהו

folio 14 verso

Remedios para aumentar
el esperma y la pasion
del coito ingiérase
compota de diasitarión
5- y estomaticón y mermelada de
ginebrat condit y tómese constantemente
sumac, sàlvia, queso, ris [?],
mostaza, espargue, panicaut,
carozos de cebolla purs,
10- habas, pez saget macho,
y revuélvase todo eso bien
para incrementar el esperma y despertar
la pasión del coito. Otro más para quien
no puede. Consigue un pene de
15- ciervo y quémalo hasta que se convierta
en ceniza, ponlo en agua y dalo
a beber y al momento podrá hacer uso.
Otro más para quien no puede
unirse con su mujer
20- Haz un orificio en la puerta de la casa
y toma la madera que sale del orificio
y ponla sobre las brasas y hágan[lo]
él y ella juntos y al instante

folio 15

se acueste[n]. Otro más toma 3 quesos y ponlos
juntos dentro de una taza horadada y pon debajo de la taza un vaso
y taladra los 3 quesos con teda vella y pon en el vaso agua
tibia y [que] allí caiga lo que se ha taladrado de los quesos
y en el orificio
5- de la taza, y recójase todo en el recipiente
haz así 3 veces y da de beber
al hombre en seguida, bendito sea Dios Y éstos son los nombres, sobre los que
está escrito: sobre
el superior | וקוטלם | סחף | אסתנתא | y sobre el medio | ועל | אחי | אוחו | עשת | y
sobre el inferior | קיטי | אבי | אי | אבן |
10- Medicinas que anulan el esperma
y la pasión del coito usa constantemente vinagre y serradiŷa
otro más: si se orina sobre una serpiente muerta no se tendrá esperma jamás
otro más: para apaciguar a un tonsurado, sacerdote o a cualquier hombre: hágasele
comer

15- לחם שעורים הם כחצי ליט בכל יום מ׳ ימים וישוב
לקרירות רב. ויש או׳ אני ישא אדם אנג׳יל קשט
יועולהו וישאלהו בבית הכומרים. ויש אומ׳ כי כל
הלובש בעורות שעולים ומתכסא בהם ימנע מתאות
המשגל ויתקרר. ע׳א אם יקשור אדם מעט
20- עופרת על ירכו וישאנו עמו לא תבא לו ראות
המשגל רפואות לתחתוניות
התחתוניות הם בועית על פי הנקב ובשע/ה\
שהם קרובים לפתוח הסובל ירגיש מהם חכוך

folio 18 verso

לעצור דם האשה
קח דבש הטוב והנקי והסר קצפו
וקח סלת נקיה וערב בדבש היטב ואחר יעורב
בו הגְרִדַה ויבושל ותאכל בתנור ד׳ ימים ותעצור
15- הדם ע׳א קח עשב הסנה וענפיו ושריגיו
יוכתו ויבושלו ביין ותן לאשה זכה לשבת בה עד
מתניה. ע׳א בדורן קח זרע חסא כתושה
יפה ומים שנתבשלו בה הדם והש[ ] חצי
אוקי׳ מהזרע. או אבק קרן צבי שרוף

folio 26

לאשה שלא תפיל קח דונגולוש בחלב ס׳
סוסיה וכרוך בעור הצבי וקשור
בבטנה ולא תפיל. ובעת לדתה הסר מעלי/ה\
20- ואם תרצא לנסות קשור בבטן תרנגולת ולא תלד
למקשה ללדת יתנו לה ב׳ פשו מלגויירש ב׳
במשקל /מ\ועפרת ותחד מיד בה ע׳א מפי
[ ]רית מילדה בקיאה וחכמה לתת אליה ס׳ לו
[ ]פים של מי[ ]כתו שים במעט פלפל וכמון

folio 26 verso

וזנגביל. ותתן לה לשתות כל זה במרק תרנגולת
ועור מפייה לשים על טבורה או על ירכה
עשב ארשמירא ותלד מיד ב״ה ובמהרה הסירה
מעליה

15- pan de centeno caliente, como una media libra, cada día durante 40 días y volverá
a una gran tranquilidad. Y me dijeron que un hombre
tomó àngel cast
y le hizo efecto y lo hizo ir a un convento
Y dicen que quien
viste pieles de zorro y se cubre con ellas se reprime en el placer
del coito y se calma. Otro más: [si] uno se ata un poco
20- de plomo en su muslo y lo lleva con él, no le vendrá la pasión
del coito. Medicina para las hemorroides
Las hemorroides son unas pústulas en el ano. Y cuando
están a punto de reventar el paciente siente comezón

folio 18 verso

Para detener la sangre de la mujer
toma la mejor y más limpia miel y retira su espuma
y toma flor de harina limpia y mézclala muy bien con miel y luego mézclese
con ello la greda y cuézase y consúmase [calentado] al horno [durante] 4 días y cesará
15- la sangre Otro más toma hierba de sagú, y sus ramas y sus sarmientos
májese y cuézase en vino y dale a la mujer pura para que se siente sobre ello
hasta sus caderas Otro más de regalo toma semilla de lechuga machacada
muy bien y agua en la que se cueza la sangre y [ ] media
onza de dicha semilla. O polvo de cuerno de ciervo quemado

folio 26

Para que la mujer no aborte coge dongolós con leche
de yegua y enróllese en cuero de ciervo y atado
en su vientre no abortará. Y en el momento del parto, retirárselo de ella.
20- Y si se adelanta [el parto], intentar atar[le] al vientre una gallina, y no parirá
con las dificultades del parto. Denle 2 peso[s] melgareses, 2
pesadas de plomo y al punto sentira escalofríos Otro más contado
[por una comadrona] experta y sabia: dar [a la parturienta]
[ ] __ pon un poco de pimienta y comino

folio 26 verso

y gengibre. Y dale a beber todo eso en caldo de gallina.
Y otro [contado] de su boca poner sobre su ombligo o sobre su cadera
hieba de artemisa y nacerá al momento, bendito sea Dios, y rápidamente retirárselo de ella

folio 27

למי שיש לו נחש בבטנו ישתה דם עז
10- ויצא הנחש עא ישתה שמן
זית הרבה וימשח בטנו מחוץ מהשמן וקח חלב
ובשלהו עד שיהיה לו ריח שריפה ושים החלב נגד
פיו ויצא ויש אומ שצריך לתלות האיש ברגליו.
עא בשל צליידוניא ביין לבן היטב וחבוש על
15- האצטומכא ולמחר שוב לבשל העשב באותו היין
ואם צריך להוסיף עוד יין הוסיף כראוי וכן תעש/ה\
בכל לילה כדי שלא יעלה לגרון פן יחנקהו וירד ל
למטה. וראינו איך נתרפא איש אחד שנכנס
נחש בבטנו. הביאו חלב עזים ורחלות ופרות
20- [ ] וחממו החלב עד קרוב לרתיחה ותלו
[ ]נה קרוב מן החלב טפ/ח\

folio 27 verso

ושמו לו מעט בין שניו כדי להעמיד פיו פתוח ו
והרעיבוהו יום אחר קורם לכן כדי להרעיב ה
הנחש ועלה ריח לפנים בפיו ויצא הנחש תכף
ונתרפא לעצור שלשול
5- האכילהו אלו המרקחות
סוכרי רושט דיאקוריאון דיאציטוניקון
מוקליטא אטנשיא רושאטה חרשה טריאה
טריא שנדילש לבורים או מעורבים וטוב לערב
עמהם אבק דם תנין ואשפורי עא קח
10- לבונה חלבנה ורדים מא אוק בול גטלאש
צומק מומיא אכסיא דם תנין בולושטיאש
ושחוק היטב וקח מיץ מנטא או לפצא או פלנטג'
לנצולדא או ציקוריאה או חלבון ביצה ומעט
חומץ ומי ורדים והרב הכל וחבוש על הטבור
15- עא הוא עשון טוב מאר אשטורקא
לקיטא או קרוביא או קלמינטא בול ד[ ]ן
ליקטא פירצלאנא כבד קלאשא גירגא בפצים
ורדים אכסיא [ ]וק חלק וש[ ]את הראוי
לשחוק ויערב הכל ביין עד [ ]או אש[ ] ויתע
20- ויתעשן בו תמיד וזה טוב לשלשול ...

folio 27

para quien tenga la lombriz en su vientre beba sangre de cabra
10- y saldrá la lombriz Otro más beba aceite
de oliva abundante, y úntese el vientre por fuera con el aceite y toma leche
y cuécela hasta que tenga olor de quemada, y pon la leche frente
a su boca y saldrá [la lombriz]. Hay quienes dicen que hay que colgar al paciente de los pies.
Otro más cuece muy bien celidònia en vino blanco y venda
15- el estómago y al día siguiente vuelve a cocer la hierba en ese mismo vino
y si es preciso añadir más vino, añade como convenga, y así harás
cada noche para que no suba [la lombriz] a la garganta, no sea que lo estrangule, y así descenderá hacia abajo Y hemos visto cómo sanó un hombre al que le entró
una lombriz en su vientre: Trajeron leche de cabras y ovejas y vacas
20 - [ ] y calentaron la leche hasta cerca del punto de ebullición y colgaron
[ ] cerca de la leche una gota

folio 27 verso

y lo pusieron un poco entre sus dientes para que su boca permaneciese abierta,
y antes de todo ello le hicieron pasar hambre durante un día para que tuviese hambre
la lombriz, y el olor subió hasta dentro de la boca y salió la lombriz rápidamente
y se curó Para detener diarrea
5- hágansele comer estos remedios
sucre rosat, diacodión, diasitonicón,
mucilata, atanàsia rosata nueva fresca
[fresca] sàndals prensados o mezclados, y es bueno mezclar
con ellos polvo de sangre de lagartija y asfodi Otra más: toma
10- incienso, gálbano, rosas, a partes iguales una onza, bol, galles,
sumac, mòmia, acàssia, sangre de lagartija, balàusties,
y agítalo muy bien, y toma zumo de menta o llapassa o plantatge
lansolada o xicòria o clara de huevo y un poco
de vinagre y agua de rosas, y mézcla[lo] todo y [practica un] vendaje sobre el ombligo
15- Otra más que es un sahumerio muy bueno estoraque,
laqueta o repollo o calamenta, bol, [ ]
laqueta, porcellana, hígado, classa, grega, [ ]
rosas, acàssia [ ] conveniente,
agitar y mezclar todo en vino hasta que [ ]
20- y fumíguese siempre con él; y eso es bueno contra la diarrea

folio 29

רפואות לעינים להצילם מכל נולד
קח זרע גליקרשטא ותמצא
בחרש אב או באלול ושים הזרע בעינים ותישן עמה
5- בלילה לרע שבעינים קח רודא מלא
קומצך ועלי שומר כפלים ורמון מעט ובשל
הכל ביין לבן עד יחסר שליש היין והסר הקדרה מעל
האש ושימה עם הבשול ההוא לילה אחת במקום שמו/ר\
ותעביר החצי מהמרק בסף טבעת זהב וקח מעט
10- מהמרק הסף בכלי וחמם באור ותטיף בנוצא בעינים
ותתמיד ותצלח

folio 30 verso

-5 לארמימות העינים
ולדמעות קח שרש
שומר ובשל ביין לבן או במים עד מאד וערב בו
אבק רמון ויכחול בזה העינים עא׳ טוב
קח הפנגריג ורדים יבשים גם תמרים מאלכסנד[ר]י/א\
10- עם הגרעינים ובשל הכל יחד ושורש השומר בשל
בקדרה אחרת ותהיה חתוכה דק דק ויעבירנו
במסננת וישים במרק ההוא הורדים והתמרים
והפנגריג וישוב הכל על האש וירתח היטב עד
מאד ובקדרה חדשה ואחר ישים בו דבש חי ויבשל
15- הכל יחד לאחר שיתע[ר]בב יפה יפה ואחר יסנן
ויושם בכלי זכוכית ויכחול בו העינים ואם יהיה
בהם תבלול ירפא ב׳ה

folio 36 verso

רפואות לאזנים
לחרשות האזנים
קח מיץ ואלביול ושים בתוכו ג׳ פעמים או עוד
עא׳ מבחר קח מיץ עלי רודא וערב בו רביע יין
5- ישן וחמם מעט ותטיף בם תמיד עא׳ להטיף
בה חלב כלבתא עא׳ להטיף בם שומן שקדים
מרים או משמן זרע פשתן או משמן רוראט או
משמן בטנים או משמן צנונית עא׳ מופלא
קח בחרש אב ציני נמלה מלא כף ושמן אווז ותתיך
10- הכל יחד עד יחסר השליש ותעביר בנפה ואחר תשים/נו\

folio 29

Medicinas para lo ojos, para librarlos de todo lo que nace
toma simiente de gallicresta, y la hallarás
en el mes de ʾab o de ʾelul, y pon la simiente en los ojos y duerme con ella[s]
5- por la noche contra el mal que hay en los ojos toma ruda,
un puñado tuyo lleno, y el doble de hojas de hinojo y un poco de granada, y cuécelo
todo en vino blanco hasta que merme un tercio del vino, y deja la olla sobre
el fuego, y ponla, con ese cocimiento, durante una noche en un lugar guardado
y trasvasa la mitad del caldo en una taza con borde de oro, y toma un poco
10- del caldo de la taza en un recipiente, y caliénta[lo] a la lumbre, y aplícalo a los ojos, goteando, con una pluma,
y perseverando tendrás éxito.

folio 30 verso

5- Para la conjuntivitis
y las lágrimas toma raíz
de hinojo y cuéce[la] muchísimo en vino blanco o en agua y mezcla en ello
polvo de granada y aplícalo en los ojos Otro más, bueno:
toma el panigroc, rosas secas, asimismo dátiles de Alejandría
10- con los huesos y cuéce[lo] todo junto; y la raíz de hinojo cuéce[la]
en otra olla, y que esté cortada muy fina, y se trasvasará
con un colador, y se agregará a ese caldo las rosas y los dátiles
y el panigroc, y vuelve a poner[lo] todo al fuego y que hierva muy bien y muy mucho
y en una olla nueva, y después añádase a ello miel pura y cuézase
15- todo junto después de mezclarlo muy bien, y cuélese después
y póngase en un recipiente de cristal y eso aplíquese en los ojos, y si hubiere
en ellos catarata, se curará, bendito sea Dios.

folio 36 verso

Medicina para los oídos
y la sordera de los oídos
toma zumo de valbiol y pon[lo] dentro [del oído] 3 veces o más
Otra más, selecto: toma zumo de hojas de ruda y mézclalo con un cuarto de vino
5- rancio y caliéntese un poco y aplíquese en gotas siempre Otra más: aplicar gotas
de leche de perra Otra más: aplicar gotas de aceite de almendras
amargas, o aceite de semilla de linaza, o aceite de ruda,
o aceite de pistacho, o aceite de rabanillos. Otra más, maravillosa:
En el mes de ʾab, toma un puñado lleno de hormigas y grasa de oca y fúndelo
10- todo junto hasta que merme un tercio y cuélalo, póngase después

בכלי זכוכית למשמרת רפואה להטיף באוזנים נגד
השמש לשרץ הנכנס באוזן שקורין טרבק/א\
אברילא השקהו אבק איירמן בחומץ חזק ואחר
שים באוזן גם מזה וישכב מעט האוזן ההוא למעלה
15- ואחר יהפוך האוזן שתהיה תחתונה ויצא השרץ מיר
ב׳ה אם יכנס שום דבר באוזן כמו גמלה
או פרעוש או כנה או דבר אחר יסתום
פיו וחוטמו ועיניו ואזנו האחרת ויפיח בחזק
ברוחו ויעמיד האוזן העליונה תחתנה מיר יצא וירי
20- וירפא ב׳ה ל עא לאוטם ולחרשות ולכל מיני
תחלואים קח מיץ רורא ומיץ שרש אוולש
ומיץ ברבינא בד בבד והטיף בהן עא קח
דג אנגילא לחה שים לה בטן לבן ותתכהו ותכות
ושים בשפודנגד האור וקבל השמן בכלי ברזל והטי׳

folio 39

אלו ימים של חדש טובים להויק דם יח
כב כד כו ואלו קשים אגד טו
יא יב יג ואלו ימים בחדש טובים לעשות בהם
מלאכה ולפנות מבית לבית ולאירוסין ולנישואין
בזט יא יט כא כז כט ואלו קשים אגהו יג
כהל והשאר בינונים תס של יה
10- עמי עשו
לכל גוף מחלה ילבוש במדו קרב וראה תשובתו /בעדו\
בספר זה למראשו ורגלו ארוכתו וגני עזר כנ/גדו\
אמת אם אדרו ספר רפואות ילמדך להועיל זה /לבדו\

15- בראות נער שער ראשו יצהב כזהב גיל יוסף
ותען לו שיבה דום כי תחת זהב אביא כסף

רפואות להגריל השער קח על [ ]קו/ת\
[ ]ים ארוגיש ובשלם

20- היטב בליישיב ומשח מקומם הנמרט ע״א
קח לדיר״ט והרגהו ותלהו בזנבו לעשן ויעמד שם
עד צאת כל צואתו ממיעיו ואחר שימהו במח/בת\
בשמן זית כדי שיכסהו ובשלהו היטב על האש ואח/ר\
תריק השמן בכלי נקי ומשח בו המקום ולא יגעו

en un recipiente de cristal para guardar medicinas, aplíquese en gotas a los oídos de cara
al sol Para la sabandija que entra en el oído que llaman "trauca
aurella" irriga polvo de aramón con vinagre fuerte, y luego
pon de eso en el oído y haz yacer un poco ese oído hacia arriba,
15- después invierte el oído para que esté hacia abajo y rápidamente saldrá el bicho
bendito sea Dios. Si entra algo en el oído, como una hormiga
o una pulga o un piojo u otra cosa: tapónese
la boca y las fosas nasales y los ojos y el otro oído y sóplese fuertemente
y poniendo el oído de arriba hacia abajo, saldrá en seguida
20- y se curará, bendito sea Dios Otra más para la obstrucción y la sordera y para todo género de
enfermedades [del oído] toma zumo de ruda y raíz de àvols
y zumo de verbena, conjuntamente, y aplica gotas con ello Otra más: toma
pez anguila húmeda, ponla con pistacho blanco y córtala a trozos
y ponla en un espeto junto al fuego y recoge la grasa en un recipiente de hierro y aplíquese goteando

folio 39

He aquí los días del mes que son buenos para sangrar: 18,
22, 24, 26 y he aquí los malos: 1, 2, 3, 15,
11, 12, 13. Y he aquí los días del mes que son buenos para hacer en ellos
trabajos e ir de casa en casa, y para esponsales y casamientos:
2, 7, 9, 11, 19, 21, 27, 29. Y he aquí los malos: 1, 3, 5, 6, 13,
25, 30 Y el resto son regulares [____]
10- [____]

Todo cuerpo enfermo se vestirá con su ropaje - acércate y verás su respuesta
en este libro, desde la cabeza a los pies - su curación y muchos remedios contra él
verdad es [que] la gloria del Libro de las Medicinas - te enseñará sólo él a sacar provecho

15- Al ver un mancebo los cabellos de su cabeza amarilleando cual oro de juventud
le mortificó la canicie del infierno pues en lugar de oro se tornará plata.

Medicinas para hacer crecer el cabello toma [ ]
orugues y cuécelas
20- muy bien en lleixiu y unta las partes calvas Otra más
Toma lloriguet y mátalo y cuélgalo de la cola al fuego y tenlo allí
hasta que salga todo su excremento de las entrañas y después ponlo en una sartén
con aceite de oliva para que se cubra, y cuécelo muy bien al fuego y luego
vacía el aceite en un recipiente limpio y úntalo en el lugar y no se toque

folio 39 verso

ממים רבי עא קח אנגילא ושרפה ער
לאפר ועשה ליישיב ומשח תמיד עא
קח מין ברבינא ובלול בשמן ומוח לחם שעורים
ומלח ורוסג שמן ושמן רוב ער שיקיק גוף אחר
5- ומשח עא למשוח בשמן ביצים עא
בשל אגרמוניא ורחץ מזה ויצמח לרוב עא
לכל קרחה צריך גרשאר ואחר יַעֲשֶׂה בחזקה
כדי להוציא הדם משם ומשח הקרחה מהדם ע
מהדם עצמו וזה יעשה ג פעמים בשבוע ער ג
10- שבועות או ד ער שיצמחו עא קח
שרפול וכתשהו והמרק רחץ הראש או בשל ה
השרפול במים ועשה תחבשת במקום הנמרט
עא קח טלפא ושרפה ועשה לייביש ורחץ ה
הראש או בשל היטב הטלפא ביין חי ומאותו היין
15- רחץ הראש ג פעמים ביום עא בשל פגי אולמי
וגם קליפת הפגים הרכים ער שיהיה הבישול עב
ופחור ורחץ מזה ג פעמים ביום ער שיצמחו ב
בקרוב והוא אמת ב׳ה להשחירם
השער הלבן צומח לפעמים בלא
20- עתו בסיבת ליחה לבנה היוצאת מהאצטומכא
או מהראש ועל זה הרופאים הרוצה לערב ל
לבון השער ירגיל הרכים המטקרים ליחה לבנה
כמו פינראגידא פודטישימא מגלינו טאודוריטון
פלולש קוקצאישת או פלולש עשויות

folio 41 verso

רפואות לראש מי
שיש לו קרירות בראש יקח מן החומטין
לימציש בלע בלתי קליפתם וישים אותם במרחשת על
האש ומהשומן היצא מהן ימשח מקום הכאב והמוח
5- והצדעים היטב וירפא ב׳ה עא לקרירות הראש
לקחת מנטש טרי ולהריח בו כי הוא ידחיב ויפתח
ליחות הראש מקרירות כי הוא עשב חם ויבש בשינה
ומב/ו\של אם יריח בעשנו יפריד הליחות הגוברות ויזוע
וירפא ב׳ה

folio 39 verso

demasiado con agua Otra más toma una anguila y quémala hasta
[hacerla] ceniza y haz lleixiu y úntalo continuamente Otra más
toma cuaquier clase de berbena y mézcla[la] con aceite y miga de pan de cebada y sal y [....] aceite y grasa
de oso hasta que tome cuerpo
5- y úntese Otra más: untar con aceite de huevos Otra más
cuece agrimonia y lava [la cabeza] con eso y crecerá mucho Otra más
para cualquier calvicie hace falta grassar y después hágase con fuerza
para sacar la sangre de allí y untar la calva con la sangre
misma y eso se hará 3 veces a la semana durante 3
10- semanas ó 4 hasta que crezcan Otra más toma
"sarful" y machácalo y (con) la pasta lava la cabeza, o cuece
el "sarful" en agua y haz una venda en el lugar pelado
Otra más toma una talpa y quémala y haz lleixiu y lava
la cabeza, o cuece muy bien la talpa en vino puro y con ese mismo vino
15- lava la cabeza 3 veces al día Otra más cuece frutos verdes de olmi
y también corteza de los frutos tiernos hasta que el cocimiento se espese
y hornéalo y lava [la calvicie] con eso 3 veces al día hasta que crezcan
al poco tiempo, y eso es verdad, bendito sea Dios Para ennegrecerlo:
el cabello blanco a veces crece
20- antes de tiempo debido a una flema blanca que sale del estómago
o de la cabeza y para ello el médico que quiera mudar
el blanco de los cabellos empleará tratamientos que revientan la flema blanca
como la pinragida fortissima de Galeno, taudoritón
piluls cocceist o piluls hechos.

folio 41 verso

Remedios para la cabeza Quien
tenga enfriamiento en la cabeza tome limacos,
en vernaculo "limaces", sin cáscara y los ponga en una sartén al
fuego y del aceite que salga de ellos unte el lugar dolorido, y el cráneo
5- y las sienes y curará, bendito sea Dios Otro más Para el enfriamiento de la cabeza
tomar ments fresca y hacer con ella inhalaciones, pues ensanchará y abrirá
la humedad de la cabeza debido a enfriamiento ya que es una hierba caliente y seca, durante el sueño,
y cocida, si se inhala su humo, apartará los humores dominantes y hará sudar
y se curará, bendito sea Dios

folio 42

תחבושת לכאב הראש

קח באגש ומשטיק
ופולים וערשים בר כבר ועשה אבק ועבור בנפה
דקה ומעט זעפרן וחלבון ביצה ולוש הכל ומתח
15- על בגד חרש לבן מרוחב ב׳ אצבעות ושים על חדו
קופט בלע׳ מאוזן לאוזן ויעמר שם יום או יומים ויר׳
וירפא.

folio 42 verso

לכאב

חצי הראש הוא מקרינא המוח נחלק
באורך אל הימין ואל השמאל ושם קו אמצעי מפריד
את מדורותיו ובעלות עשן מאתת הליחות אל הראש
ונתח ברולתו אל הימין או אל השמאל יחיל שם כאב
20- ונקרא מקרינא

folio 42

Venda para el dolor de cabeza
toma bagues y màstic
y habas y lentejas a partes iguales y haz un polvo y pásalo por un cedazo
fino, y un poco de azafrán y clara de huevo y amásalo todo y extiéndelo
15- sobre una tela nueva blanca de dos dedos de anchura y pon en su extremo
"coft", en vernáculo, de oreja a oreja y déjese allí un día o dos
y sanará

folio 42 verso

Para el dolor
de la mitad de la cabeza [que] es micrània el cerebro está partido
longitudinalmente a derecha e izquierda y hay allí una línea medianera que separa
sus facultades, y al subir un humo de uno de los humores a la cabeza
y presionar tal separación hacia la derecha o hacia la izquierda provoca allí el dolor
20 y se le llama micrània